

Gezocht: ervaren vertaler voor Nellie Campobello.

Kristine Vanden Berghe, Université de Liège

Nellie Campobello werd geboren in 1900 in het noorden van Mexico en woonde als adolescente in het stadje Parral, een bolwerk waar de mannen van Pancho Villa de hele Mexicaanse revolutie lang op hun paarden binnenstormden. Maar Nellie was ambitieus en wou iets van haar leven maken: in 1923 vertrok ze naar de hoofdstad, veranderde er haar naam (ze heette eigenlijk Francisca Moya Luna) en weidde zich aan de dans en de literatuur. Ze richtte er de *Escuela Nacional de Danza* op en schreef er al haar boeken. In Mexico stad liep ze ook Martín Luis Guzmán tegen het lijf, een invloedrijke schrijver en intellectueel. Zij begonnen een (voor hem) buitenechtelijke relatie die duurde tot zijn dood in 1976. Volgens sommigen is de invloed van Guzmán duidelijk te zien in het werk van Campobello. Toch slaagde hij er niet helemaal in om het oeuvre van zijn beschermeling in de schijnwerpers te plaatsen. Dat gebeurde pas veel later. Toen in de tweede helft van de jaren 80 niemand nog iets van haar hoorde, begonnen enkele journalisten zich zorgen te maken en navraag te doen. Op een juridisch proces bleek uiteindelijk dat twee studenten voor haar hadden ‘gezorgd’: ze was door hen geïsoleerd en gedrogeerd en op die manier bestolen. Zo zijn ze onder meer aan de haal gegaan met doeken en tekeningen van José Clemente Orozco, de muurschilder die stapelgek was op Gloria, Nellie’s jongere zus. Verder onderzoek wees uit dat Nellie in totale eenzaamheid was gestorven, in 1986. De ironie van het lot heeft gewild dat haar tragische einde het begin zou zijn van een grote belangstelling voor haar oeuvre, in het bijzonder voor haar eerste boek in proza: *Cartucho*. Dit wordt tegenwoordig unaniem geprezen als een onbetwistbaar meesterwerk.

In de eerste versie van 1931 bestond *Cartucho* uit 33 heel korte verhalen met een overwegend beschrijvende inslag, in de literaire kritiek vaak *estampas* (prentjes) genoemd. De heruitgave, van 1940, telde er 56: eentje was er geschrapt en de auteur had er 24 toegevoegd. De verteller is Nellie, een piepjong meisje -in het begin van het boek zit ze onder een tafel te luisteren naar een gesprek tussen volwassenen- die gefascineerd naar het spektakel van de Revolutie kijkt. Ze is vol bewondering voor de grote, sterke mannen op hun paarden, met lederen beenbeschermers en blinkende knopen aan hun jassen. Vooral de villistas kunnen op de sympathie van de vertelster rekenen: Pancho is een graag geziene gast ten huize Luna en zijn manschappen komen op de koffie om de moeder van Nellie de laatste nieuwtjes van het front te brengen. Die mannen zijn de gruwel gewoon en spreken erover op de meest flegmatieke toon. *Si me han de matar mañana...* En zo worden ook in de ogen van de kleine Nellie de terechtstellingen, ophangingen

en sadistische spelletjes dagelijkse kost. Het levert een laconiek verslag van de gebeurtenissen op.

Het kan gemakkelijk worden verklaard waarom dit boek decennia lang zo goed als onbekend was. Men wist indertijd niet goed wat aan te vangen met een vrouw die zich bezig hield met literatuur en nog veel minder met een schrijfster die over de verschrikkingen van de oorlog schreef, vanuit een onbewogen vertelperspectief waarvan ze tot overmaat van ramp liet uitschijnen dat het het hare was. En dan was er bovendien die onverholen sympathie voor Pancho Villa, de bandiet en primitieveling die al vlak na de Revolutie uit het pantheon van Mexicaanse helden was geschrapt. Om nog maar te zwijgen over de ongemakkelijke twijfel die de lezer becroop wanneer die probeerde te weten te komen waar de feiten eindigden en de fictie begon.

Met andere woorden, wanneer het boek verscheen en nog lang erna, was het zowat een belichaming van alles wat politiek incorrect was. Maar de tijden veranderen de zeden en wat een halve eeuw geleden nog de wenkbrauwen deed fronsen, wordt nu op applaus onthaald. Pancho Villa is uitgegroeid tot een verdediger van de kleine man en tot een held van de *subalternos*. Voor vrouwen die schrijven is de belangstelling tegenwoordig bijzonder groot. (De altijd kritische schrijfster Sara Sefchovich zei onlangs dat het in Mexico volstaat dat een vrouw zou gaan schrijven opdat ze al bejubeld werd en er aan haar nog niet verschenen werk interviews en recensies werden gewijd.) De combinatie van fictie en autobiografie die in de tijd van Campobello als problematisch werd beschouwd, staat nu volop in de belangstelling van de liefhebbers van *autoficción* en het korte formaat van haar teksten wekt de aandacht van de specialisten in *minificción*.

De interesse voor Campobello en het enthousiasme voor *Cartucho* zijn ook buiten Mexico toegenomen. Na een vroege Engelse vertaling door Doris Meyer (1988), volgden de Franse versie van Florence Olivier (2009) en de Italiaanse van Giovanna Minardi (2011), respectievelijk een specialiste van de Mexicaanse literatuur en van het microverhaal. Misschien kan er ook gedacht worden aan een Nederlandse vertaling? Het boekje is weliswaar niet lijvig en de teksten zijn kort, maar het appelleert aan de actieve lezer en de liefhebber van poëzie. De vertaler zal wellicht een poging doen om, zoals Campobello, het ritme van de Revolutie te evoceren. En hoe kunnen de alexandrijnen bewaard blijven –“Pensaban con la Biblia en la punta del rifle”- zodat de allusie naar de cultuur van het noorden van Mexico niet helemaal verdwijnt? Campobello, altijd kort van stof, vraagt om een vertaler die gepokt en gemazeld is in de

literatuurwetenschappen en die tijd en geduld heeft om zich in haar stijl en manier van denken te verdiepen. Na al die jaren van onderwaardering verdient ze die ook.